

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

THE DIRECTION OF IMPROVING MECHANISM OF THE OPTIMIZED PROCEDURE OF ENTERPRISES IN UKRAINE

Тульчинська С.О.
доктор економічних наук,
професор кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Бершадська І.І.
студентка,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У статті розглянуто особливості оподаткування прибутку підприємств в Україні. Продемонстровано об'єктивну необхідність внесення змін в систему оподаткування країни. Розглянуто механізм удосконалення оподаткування прибутку в результаті аналізу механізмів оподаткування прибутку в провідних країнах Європи. Запропоновано конкретні заходи щодо реформування діючої системи оподаткування в Україні.

Ключові слова: прибуток, прибутковість, податки, податок на прибуток, механізм оподаткування.

В статье рассмотрены особенности налогообложения прибыли предприятий в Украине. Продемонстрирована объективная необходимость внесения изменений в систему налогообложения страны. Рассмотрен механизм совершенствования налогообложения прибыли в результате анализа механизмов налогообложения прибыли в ведущих странах Европы. Предложены конкретные меры по реформированию действующей системы налогообложения в Украине.

Ключевые слова: прибыль, прибыльность, налоги, налог на прибыль, механизм налогообложения.

The article deals with the peculiarities of taxation of profits of enterprises in Ukraine. The objective necessity of making changes to the taxation system of the country is shown. The mechanism of improvement of taxation of profits as a result of the analysis of mechanisms of taxation of profits in the leading countries of Europe is considered. Specific measures are proposed for reforming the current taxation system in Ukraine.

Key words: profit, profitability, taxes, profit tax, taxation mechanism.

Постановка проблеми. В сучасних умовах держава може впливати на економіку за умов наявності певних важелів. Основним податком, за допомогою якого держава може активно впливати на економічну діяльність підприємств, є податок на прибуток. Певною мірою від того, як і наскільки компетентно й обґрунтовано в країні сформована її податкова система, залежить ефективне функціонування всього господарського комплексу держави [1].

Розвиток податкової системи України за останні роки помітно розширив можливості застосування податків як одного з найважливіших методів мобілізації доходів бюджетної системи. Темпи економічного зростання держави залежать від ступеня спрямованості податкової системи на заохочення підприємницької діяльності, можливостей податків стимулювати інвестиційний процес.

Українська податкова система відрізняється специфікою, зумовленою особливостями її формування, а також невеликим терміном функціонування. Актуальність теми дослідження також підтверджується суперечками, що виникають між складовими ринкової економіки країни та створеною системою оподаткування. Це особливо виявляється в умовах спроб оптимізації податкових інтересів держави та платників податків (з одного боку, існує необхідність забезпечення бюджетів різних рівнів фінансовими засобами, з іншого боку, є вплив податків на діяльність підприємства). Тому недоліки податкової системи, які виявляються в практиці справляння та обчислення конкретних податків, можна пояснити недостатньою розробленістю теоретичних основ оподаткування. Без обґрунтованих теоретичних підходів неможливе однозначне практичне використання податків

як одного з елементів впливу держави на підприємство. Все вищевикладене повністю стосується і податку на прибуток підприємств.

Українська економіка потребує довгострокових інвестицій, які певною мірою можуть бути забезпечені через систему податкових пільг, що стимулюють інвестиційний процес. Тому можливості застосування податку на прибуток як одного з найбільш важливих податків немірно зростають. Реалізація податком на прибуток своїх функцій здатна істотно вплинути на створення ефективної системи перерозподілу фінансових ресурсів, що спричинить зростання виробництва, а отже, додаткові податкові надходження.

Недостатнє теоретичне обґрунтування цих проблем та їх висока практична значущість визначили актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Огляд літератури показав, що загалом вчених-економістів, які займалися дослідженням питань системи оподаткування, зокрема питанням оподаткування прибутку підприємств, умовно можна поділити на дві групи: ті, що займалися теоретичним аспектом їх дослідження; ті, що розглядали ці питання з практичної точки зору. Варто виділити як зарубіжних представників (Г.П. Кузіна, В.А. Луговий, Д.С. Молякова, В.М. Пушкарьова, А. Адам, Д. Майкл), так і вітчизняних вчених, які присвятили свої роботи дослідженню зазначених питань (С. Лондар, І. Педь, Т. Мединська, Р. Боліла та інші) [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Варто наголосити на тому, що опубліковано досить багато робіт з цієї теми. Однак більшість розробок присвячена розгляду практики стягування та сплати податку на прибуток підприємств. Саме це, на нашу думку, викликає необхідність більш глибокого дослідження питань збалансованого підходу до визначення бази оподаткування, її елементів та структури, пільг і ставок оподаткування.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств в Україні на основі розгляду основних проблем, наявних у системі оподаткування країни, а також наведення прикладів зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом довгого часу податок на прибуток залишався найнадійнішим джерелом поповнення бюджетів усіх рівнів та найбільш зрозумілим з усіх видів податків [3]. При цьому проблема поєднання податкових інтересів публічно-правових утворень залишається недостатньо опрацьованою в науковій літературі з економіки. Під податковими інтересами всіх рівнів влади ми розуміємо їх інтереси щодо розмежування податкових повноважень і відповідальності, а також розподілу податкових доходів, що надходять в розпорядження відповідних бюджетів.

Податок на прибуток за своїм змістом виступає формою вилучення частки чистого доходу, створеного продуктивною працею, та перераховується до національного бюджету [4].

Економічною базою з податку на прибуток є отриманий платником податків прибуток. При цьому прибуток визначається як різниця між доходом та понесеними витратами, з чого випливає, що для обчислення податку на прибуток дохід повинен перевищувати витрати, на підставі яких він був отриманий. Дохід, якщо враховувати можливість його кількісної оцінки, є економічною вигодою в грошовій або натуральній формі [5].

Оподаткування прибутку організацій регулюється державою на основі нормативно визначених, які узгоджуються з потребами часу, принципів фіскальної політики. Остання виступає найважливішою складовою загальної економічної політики держави, оскільки є ефективним важелем впливу на всі процеси, що відбуваються в економіці держави.

Варто наголосити на тому, що за останні роки податкова політика України зазнала значних змін, котрі зумовлені економічною кризою, з якої країна нині поступово виходить [6].

Отже, в сучасних умовах ефективна податкова система, на думку різних авторів, повинна відповідати таким основним принципам, як принципи справедливості, визначеності, ефективності, зручності, нейтральності. Саме принцип нейтральності оподаткування повинен забезпечувати якомога менший вплив оподаткування на економічну поведінку особи та усунути руйнівний вплив на ринок [7].

Своєрідним орієнтиром у реалізації державної концепції підвищення ефективності податкової системи, зокрема податку на прибуток підприємств, можуть служити урядові програми соціально-економічного розвитку країни на перспективу [8].

Однак практика останніх років показує безперспективність спроб усунення основних недоліків чинної податкової системи шляхом внесення хоч і правильних, але лише окремих змін до податкового законодавства. Вони повинні мати системний характер і переслідувати довгострокові цілі, а не обмежуватися вирішенням поточних оперативних проблем [9].

Зокрема, зниження ставки з податку на прибуток підприємств до 18%, що відображено на рис. 1, дало змогу відмовитися від численних податкових пільг і відрахувань.

Щодо загального рівня податкового навантаження, яке включає всі податкові платежі та соціальні внески в державі у відношенні до ВВП, в Україні, то варто відзначити, що воно є досить високим (у 2017 р. воно сягнуло відмітки у 37,8%, про що свідчать дані рис. 2). Причиною цього явища в країні є його нерівномірність, що в результаті веде до тінізації економіки, а також до порушення принципів рівності й справедливості в оподаткуванні,

втрати фіскальної функції податку та надходжень до бюджету, гальмування інноваційних процесів.

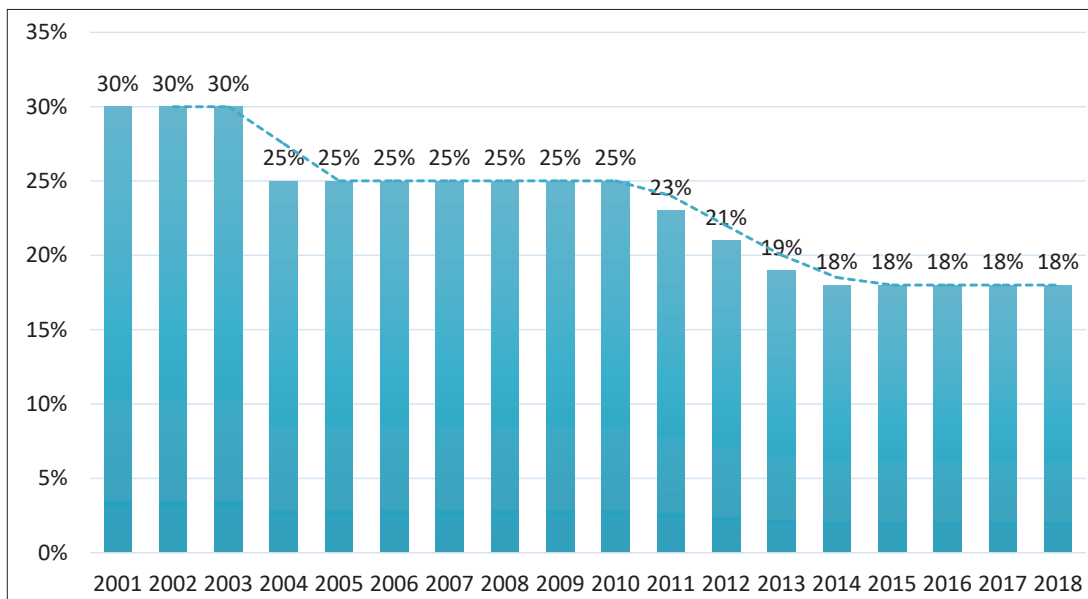
Нерівномірність податкового навантаження в Україні спричинена перш за все такими явищами, як переміщення податкового тягаря та недосконалість механізму надання податкових пільг [11].

Саме тому необхідно зменшити податкове навантаження на доходи громадян, що поповнить власний бюджет кожного громадянина, а це зумовить зростання попиту на товари, як наслідок, зростуть доходи підприємств за рахунок часткового вивільнення коштів фонду оплати праці.

Зокрема, розглянувши досвід країн Європи щодо провадження податкової політики, зокрема оподаткування прибутку підприємств, ми відзначили такі особливості:

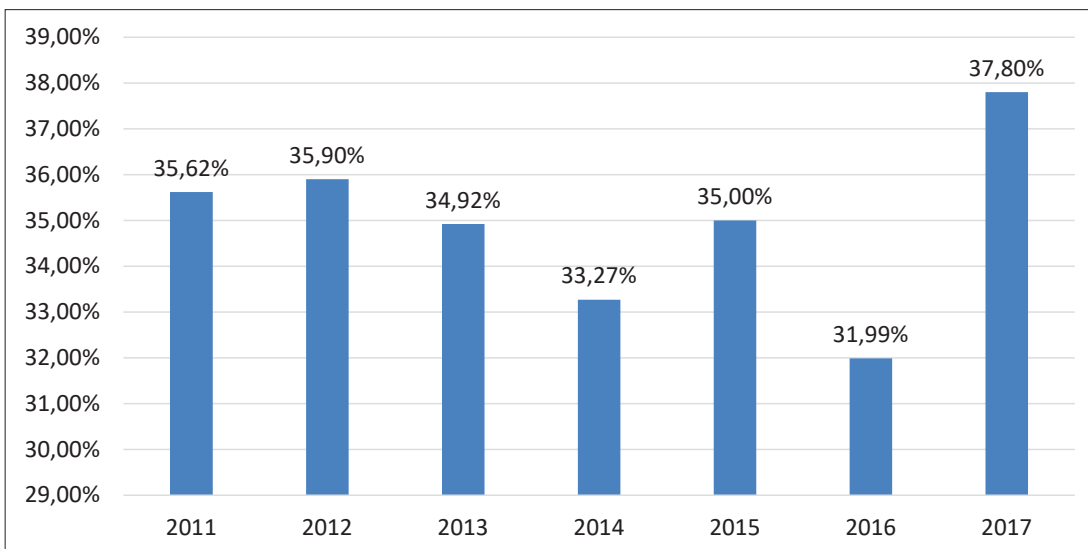
– ставки податку на прибуток загалом є або вищими (в Австрії вона становить від 25% до 55%, Німеччині – 29,6%, Італії – 31,4%, Бельгії – 34%), або нижчими (в Угорщині вона становить 10%, Латвії – 15%, Литві – 15%), проте загалом ставки податку на прибуток підприємств у країнах ЄС знижуються;

– рівень податкового навантаження є досить нерівномірним, проте з 1995 р. по 2016 р. демонструє тенденцію до зменшення; середній рівень знаходиться на відмітці у 32–34%; варто відзначити, що податкове навантаження не залежить від рівня розвитку економіки, а є лише результатом провадження податкової політики та історично сформованою тенденцією податкового законодавства [13];

Рис. 1. Динаміка ставки податку на прибуток в Україні, 2001–2018 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі джерела [10]

Рис. 2. Рівень загального податкового навантаження в Україні, 2011–2017 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [10; 12]

– загалом система оподаткування податком на прибуток підприємств у країнах ЄС здійснюється в напрямках розширення спектра податкових пільг, спрямованих на заохочення технологічного прогресу, розвиток підприємств, зниження податкових ставок;

– в низці країн (наприклад, Франція, Німеччина) для окремих регіонів та видів підприємств вводяться податкові пільги, коригується відсоткова ставка залежно від розміру прибутку;

– спостерігається тенденція до повного або часткового звільнення від сплати податку на прибуток тієї частини прибутку підприємств, яка відводиться на інноваційну діяльність.

Саме тому, на нашу думку, основний напрям реформування податкової системи повинен полягати в тому, щоби податкова система була більш нейтральною по відношенню до платників податків. Дотримання подібної умови дало б змогу уникнути бюджетних втрат і забезпечило б виконання основних принципів оподаткування.

Беручи до уваги досвід європейських країн, вважаємо можливим у процесі вдосконалення податкової системи з метою підвищення зацікавленості виробників в чесному веденні податкового обліку доходів враховувати такі основні принципи оподаткування прибутку:

– оподаткування прибутку має приводити до вилучення тільки отриманого прибутку, а не якоїсь «штучно» розрахованої величини;

– оподаткування прибутку має сприяти розвитку новостворених підприємств, а не діяти «задушливо» на підприємства, які тимчасово потрапили в складну економічну ситуацію;

– необхідно переглянути перелік, порядок та умови надання пільг з податку на прибуток підприємств.

Важливу роль у системі оподаткування прибутку також відіграє застосування пільг. Дуже складним завданням податкового законодавства з податку на прибуток є раціональна побудова системи пільг. За постійних поправок та змін пільги можна назвати найбільш нестабільним елементом податкової системи, тому для багатьох підприємств їх оптимальне використання є проблемою [15].

У сучасному податковому механізмі пільги відіграють особливу роль. Саме тому податкові пільги дуже ефективні як для підприємства, так і для економіки загалом. Прихильники збереження пільг з податку на прибуток вважають, що вони мають не лише стимулюючий, а й регулюючий характер. Відміна пільг, на їхню думку, позбавить підприємства здебільшого інвестицій та можливості утримання соціальної сфери, що не може не відбитися на ефективності їх діяльності, а отже, на стягуванні податків загалом.

Висновки. Таким чином, механізм оподаткування прибутку підприємств в Україні є недостатньо ефективним і потребує змін.

Нині підприємства України характеризуються рівнем високого податкового навантаження, що є досить вагомою перешкодою в розвитку економіки країни, адже надмірне податкове навантаження призводить до таких негативних наслідків, як зниження ділової активності суб'єктів господарювання, тінізація економіки, відтік національних капіталів за кордон.

Встановлено, що в системі оподаткування податок на прибуток підприємств та організацій відіграє досить значну роль щодо розвитку економічних відносин, а також є інструментом перерозподілу національного доходу та висту-

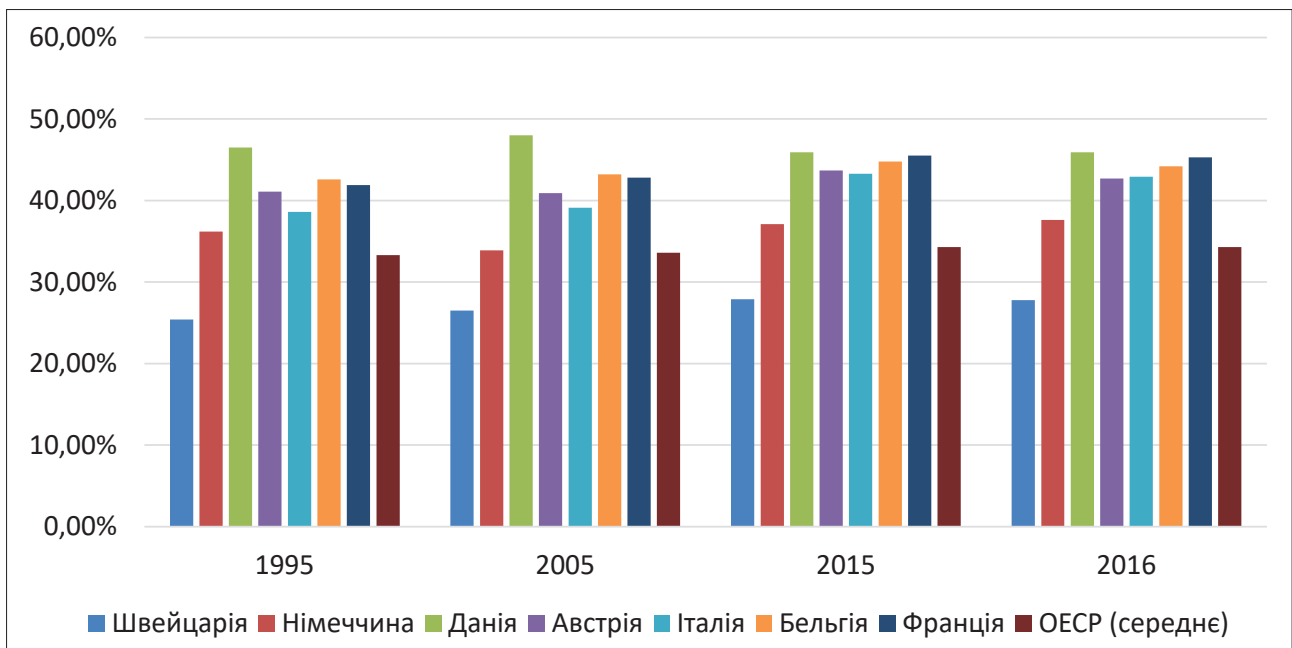

Рис. 3. Рівень загального податкового навантаження в європейських країнах, 1995–2016 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [14]

пає одним з основних джерел поповнення національного бюджету.

Саме тому ми вважаємо, що на цьому етапі важливо вжити низку заходів, спрямованих на вдосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств, що в результаті матиме позитивний вплив на податкову політику держави загалом:

- зменшення податкового навантаження;
- розширення податкових пільг;
- переорієнтація функцій податкової системи з фіскальної на стимулюючу, що дасть

зможу без шкоди для економіки та повною мірою використовувати податкові важелі державного регулювання, створюючи передумови для економічного зростання та припливу інвестицій у виробничу сферу, що дасть можливість створити надійний фундамент для забезпечення стабільних надходжень до бюджету держави.

Завдяки вжиттю наведених вище заходів, на нашу думку, механізм оподаткування прибутку підприємств буде покращено, що в подальшому стане фактором розвитку підприємництва та економіки України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бершадська І.І., Тульчинська С.О. Методи управління прибутком підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2017. № 20. URL: <http://sb-keip.kpi.ua/article/view/113947/118761>.
2. Ямко П.Ю. Основні напрями вдосконалення механізму оподаткування прибутку підприємств в Україні на сучасному етапі розвитку світової економіки. URL: <http://soskin.info/userfiles/file/2013/11-12%202013%20EX/Yamko.pdf>.
3. Тулуш Л.Д., Скітецька І.М. Оподаткування прибутку підприємств: практика застосування в Україні. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 860–863.
4. Дзівінська Ю.О., Ярема Б.П. Сучасний стан та перспективи оподаткування прибутку підприємств в Україні. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 645–648.
5. Голишевська Л.В., Скробач Н.Д. Податкове навантаження та його вплив на економіку України. URL: http://www.rusnauka.com/11_EISN_2010/Economics/64143.doc.htm.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73 (в редакції від 18 березня 2014 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
7. Непочатенко О.О., Боровик П.М., Щепелюк Б.Р. Оподаткування прибутку підприємств в Україні. Економіка. Управління. Інновації. 2015. № 1 (13). С. 50–52.
8. Мельнь О.В., Лукаш С.В. Актуальні питання оподаткування прибутку. Вісник НТУ «ХПІ». 2016. № 67 (1040). С. 107–110.
9. Петрушенко Ю.М., Воронцова А.С. Співвідношення між податковим навантаженням та забезпеченістю соціально-культурної сфери. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2017. № 4 (71). С. 45–48.
10. ВВП України. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp>.
11. Доходи Бюджету та Пенсійного фонду. URL: <http://cost.ua/budget/revenue/pension>.
12. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua>.
13. Revenue Statistics 2017. URL: <https://www.oecd.org/tax/tax-policy/revenue-statistics-highlights-brochure.pdf>.
14. Романюта Е. Моніторинг рівня податкового навантаження в Україні та країнах ЄС. Світ фінансів. 2017. № 2 (51). С. 128–136.
15. Фомин Е.П., Супрун Т.Р. Зарубежный опыт налогообложения малого бизнеса. URL: https://regrazvitie.ru/wp-content/uploads/2015/07/3_Fomin_Suprun.pdf.